

La influència del lul·lisme a les Facultats de Lleis i Cànons de la Universitat Lul·liana i Literària de Mallorca*

Rafael Ramis Barceló

Universitat Pompeu Fabra

rafael.ramis@upf.edu

A finals del segle XVII, l'*Estudi General Lul·lià*, creat el 1483, es convertí, gràcies a l'aprovació definitiva dels seus estatuts per part del Papa i del Rei, *in publicam universitatem*, i teòricament podia conferir els mateixos graus que la Universitat de Lleida (*baccalaureatus ac licentiaturs et doctoratus gradibus*). D'aquesta manera havien quedat superats o com a mínim posposats alguns problemes conjunturals relatius a la naturalesa i la configuració de la Universitat.¹

L'Estudi General va conservar l'estructura de les quatre Facultats i va mantenir el nombre de càtedres de totes les Facultats sense que gairebé hi hagués noves dotacions.² Les quatre Facultats, una de les quals era la de Lleis i Cànons, havien restat des del segle XV sota la influència de Llull i del lul·lisme.³ El patro-

* Voldríem deixar constància del nostre agraïment per la seva inestimable ajuda als professors Tomàs de Montagut i Estragués, Roman Piña Homs i Antoni Planas Rosselló, així com, a títol pòstum, als professors Sebastià Trias Mercant i Miquel Ferrer Flórez.

¹ Álvaro Santamaría Arández, «Reales privilegios y Breve apostólico de la fundación de la Universidad Luliana», dins id. *Proceso de Institucionalización de la Universidad Luliana de Mallorca, Lección Inaugural del curso 1979-1980* (Palma: Universidad de Palma de Mallorca, 1979), pp. 9-40.

² Jaume Lladó Ferragut, *Historia del Estudio General Luliano y la Real y Pontificia Universidad Literaria de Mallorca* (Palma: Cort, 1973), pp. 68-69.

³ Per examinar el lul·lisme com a corrent ideològic i la seva influència a la Universitat de Mallorca, cf. Sebastià Trias Mercant, *Història del pensament a Mallorca* (Palma: Moll, 1985), fonamentalment pp. 99-105, 162-166, 225-230.

natge de Ramon Llull, que havia estat des dels orígens molt important i arrelat a la institució, s'uní a la protecció Reial i Pontificia.⁴

En les pàgines següents s'argumentarà, a partir de l'anàlisi de la docència, les tesis i la participació dels membres de la Facultat de Dret en les controvèrsies entre lul·listes i antilul·listes, que la doctrina de Llull i el lul·lisme no van influir en els continguts divulgats a la Facultat de Lleis i Cànon de la Reial i Pontificia Universitat Lul·liana i Literària de Mallorca.

1. El professorat i la docència

Només cal fullejar el llistat de catedràtics de la Facultat de Lleis i Cànon per adonar-se que a Mallorca hi hagué una àmplia majoria de catedràtics laics, molts dels quals no havien rebut ni les ordes menors.⁵ Si comparem el cas de Mallorca amb els d'altres Universitats relativament properes com són València, Barcelona, Cervera o Lleida ens adonem que, en aquestes, el professorat ordinari era clergue, secular o regular, en una proporció molt superior a la que hi havia a la Universitat de Mallorca.⁶ Cal tenir present, a més, que malgrat que la tutela jurídica corresponia al Bisbe, no obligava a una determinada fidelitat ideològica o filosòfica.

Entre els seixanta catedràtics que documenta Lladó Ferragut des de 1693 fins a 1829, any en que es produïren els darrers nomenaments, només es constata la presència de tres preveres (Antoni Bisquerra, Miquel Garcías i Joan Muntaner), un jesuïta (P. Pedro Maura) i un carmelita (Fra Joan Serra).⁷ En d'altres

⁴ Vegeu el segell (*Lulliana Universitas Maioricensis*) i l'estendard de l'Estudi General (hi apareix el Beat contemplant una imatge de la Mare de Déu).

⁵ Jaume Lladó Ferragut, *El archivo de la Real y Pontificia Universidad Literaria de Mallorca* (Palma: Impr. Vda. Francisco Soler, 1946), apèndix I, pp. vii-viii.

⁶ Per a la Facultat de Lleis i Cànon de l'Estudi General de València, cf. Pascual Marzal Rodríguez, «Perfil de los catedráticos de leyes y cánones en Valencia (1707-1733)», *Anuario de Historia del Derecho Español* 67 (1997), pp. 551-571 i id., «Docencia en leyes y cánones (Valencia 1707-1741)», *Cuadernos del Instituto Antonio de Nebrija* 3 (2000), pp. 165-188. Com exposa José Luis Llaquet de Entrambasaguas, *La Facultad de Cánones de la Universidad de Cervera s. XVIII-XIX* (Universitat de Barcelona: Tesi doctoral, 2001), pp. 340-360, a Cervera es produïren importants debats ideològics relacionats amb qüestions filosòfiques i teològiques, però principalment amb problemes polítics i iusfilosòfics derivats del regalisme.

⁷ Cf. Lladó Ferragut, *El archivo*, pp. vii-viii. S'ha d'observar que Lladó no distingeix entre catedràtics i *colegiados* (doctors adjunts a les Facultats de Lleis i Cànon, que assistien als claustres, però que no s'encarregaven de la docència), ni tampoc dóna una relació completa de tots els membres que formaren part de les Facultats. Un estudi cronològic i biogràfic dels membres de la Facultat es troba a Rafael Ramis Barceló, «El claustro de la Facultad de Leyes y Cánones de la Universidad Luliana y Literaria de Mallorca», *Cuadernos del Instituto Antonio de Nebrija de Estudios sobre la Universidad*, vol. 11, núm. 2, (2008), pp. 287-305.

fonts, es documenta la presència d'alguns eclesiàstics més, tot i que la xifra no arriba a la d'altres universitats amb més presència de clergues.⁸

No sembla que hi hagués hagut d'haver cap impediment perquè una Facultat de Dret regida per seglars fes una defensa ideològica de Ramon Llull. De fet, el mateix Llull fou seglar i la seva obra, lluny de tenir només un contingut doctrinal o apològic, conté nombroses consideracions que poden afectar de forma clara el dret positiu.⁹

No obstant això, la tèdrica empatia que hauria hagut d'haver-hi entre la figura d'un seglar com Llull i altres laics –el cristianisme dels quals no és posat en dubte– com foren els catedràtics de la Facultat de Llei i Cànon és només una conjetura apriorística. La realitat ens demostra que els professors d'aquesta Facultat estigueren, com a mínim mentre dictaven a la càtedra, clarament allunyats tant de les controvèrsies eclesials que varen afectar les Facultats d'Arts i de Teologia, com de l'esperit lul·lià que s'intentava preservar amb moltes dificultats a les càtedres lul·lianes de Filosofia i de Teologia.

Els plans d'estudi de Filosofia o de Teologia foren modificats, fet que causà fortes polèmiques entre jesuïtes, dominicans i franciscans, enfrontats entre sí i amb el Bisbe. En canvi, els estudis de Dret no tingueren grans alteracions, ni durant el segle XVIII ni en les successives reformes, tot i que, des de Madrid, s'havien previst un bon grapat de canvis. L'estudi del dret comú i del dret canònic a Mallorca, tal com succeí, per exemple, a Lleida o a València, mantingué un programa bastant uniforme que, com veurem seguidament, no s'adaptà completament als canvis que imposava el rei Carles III.¹⁰

Els estudis a les dues càtedres de Cànon –de *prima* i de *visperas*– es fonamentaven en els text del *Decretum* de Gracià, del *Liber Decretalium* de Gregori

⁸ Mentre Lladó Ferragut, *Historia*, p. 66, dona a entendre que la Facultat de Llei i Cànon era eminentment laica («los catedráticos de Teología y Filosofía eran clérigos; en las otras facultades, en general, eran seglares a excepción de unos pocos»), s'ha de deixar clar que gairebé la meitat de catedràtics de Cànon i d'*Instituta* no eren professors només amb ordes menors, sinó preveres que aconseguiren altes dignitats eclesiàstiques. Destaquem els catedràtics doctors Agustí Antich de Llorach –que fou Rector i, fora de la Universitat, un ferm defensor del lul·lisme–, Antoni Bisquerra –de qui parlarem més avall–, Miquel Joan Dezcallar Serralta –Vicari General de la Diòcesi, que fou un dels majors defensors de la Universitat a la Cort–, Rafel Blanquer, Miquel Fullana Rabassa, Joan Muntaner Garcia –que renuncià a diverses dignitats i seguí llegint a la Facultat– o el *colegiato* Antoni Oliver Nadal –jurista d'amplíssima formació, nebot del bisbe Nadal–, cf. *AHUIB* (= *Arxiu Històric de la Universitat de les Illes Balears*), Lligall 8, «Expediente para la provisión de las distintas cátedras de la Universidad», pp. 1-9.

⁹ Antonio Montserrat Quintana, *La visión luliana del mundo del derecho* (Palma: Institut d'Estudis Balearics, 1987), pp. 35-38, cita alguns exemples de temes específics de signe jurídic.

¹⁰ Moltes de les altres Universitats, previstes d'una major dotació econòmica, s'adaptaren bastant millor a les exigències dels diferents plans d'estudi. Cf. Mariano Peset Reig, «Las facultades de Leyes y cánones. Siglo XVI a XVIII», *Salamanca: revista de estudios* 47 (2001), pp. 41-68.

IX, de les *Clementinae* de Climent V i de les *Extravagants* de Joan XXII. No trobem en els programes de les assignatures cap referència a les doctrines jurídiques ni a l'ordenació eclesial de Ramon Llull, tan favorable, d'altra banda, als interessos del Papa com a pastor únic del ramat cristià.

Pel que fa als estudis de Lleis o de Dret Civil, els textos eren tots *justinianeus: Codex, Instituta, Digestum* i les *Novellae constitutiones*.¹¹ Quant a la doctrina, la Universitat Lul·liana, com moltes altres de la Corona d'Aragó, era fidel al *mos italicum*. El programa clàssic de Lleis, que arrencava directament de Bolonya, no permetia l'entrada de pràcticament cap element ideològic, entenent per ideològic tot allò que pogués ultrapassar la peculiar conjunció medieval canònicjustiniana del dret.

El lul·lisme difícilment podia formar part d'aquest programa d'estudis. Tot i així, és estrany que no s'hagi conservat cap referència intel·lectual a Llull en els programes ni en les *lectiones* pronunciades a les càtedres de la Facultat de Lleis i Cànon. Les escasses al·lusions a Llull que trobem en festivitats, en col·lació de graus i en pregàries sempre són invocacions espirituals,¹² i tenen, a parer nostre, una funció merament retòrica.¹³

La Facultat de Cànon mantenia el pla d'estudis que l'autoritat pontifícia pretenia fer arrelar a totes les Universitats de la Cristiandat des de feia segles. La Facultat de Lleis, tot i certes resistències per part del professorat, solia acatar amb major facilitat els dissenys reials. El rei Carles III, actuant alhora com a rei catòlic i com a monarca absolut, intentà «il·lustrar» ambdós plans d'estudis, i va introduir assignatures amb un caràcter més modern, com per exemple el *Derecho patrio*, l'*Economía política* o el *Derecho natural y de gentes*.¹⁴ Després de rebre informes de tots els indrets del país, el pla d'estudis de 1786 fou promulgat per ser aplicat a totes les Universitats d'Espanya.¹⁵

¹¹ Cf. Lladó Ferragut, *Historia*, pp. 82-86.

¹² Cf. Lladó Ferragut, *Historia*, pp. 137-155.

¹³ En trobem escasses referències a les col·lacions de graus, a les oposicions a càtedres o a les solemnitats celebrades dins el recinte universitari o a la Seu. Cf. AHUIB, Lligall 1, «Papeles referentes al funcionamiento interno de la Universidad», Expedient 7 i Lligall 43, «Borradores de carteles para oposiciones a cátedras, circulares y cartas, facturas de gastos anuales para las fiestas dedicadas al Bº Ramón Llull».

¹⁴ Cf. Carmen Alomar Esteve, «Los estudios de Derecho en Mallorca 1721-1829», *EB (=Estudis Baleàrics)* 11 (1983), pp. 24-29.

¹⁵ Aquestes qüestions es tracten amb detall a Antonio Álvarez de Morales, *La Ilustración y las reformas de la Universidad en la España del siglo xviii* (Madrid: Pegaso, 1985), pp. 96-101. A la Universitat Lul·liana, els plans de Lleis i Cànon foren acceptats però incomplets sistemàticament. Cf. Ramis, «El claustro», pp. 288-299.

Per aquest motiu, l'assignatura de *Derecho Patrio* s'hagué d'implantar a la Universitat mallorquina, tot i que hi fou bastant descuidada, adduint que el dret romà *justinianeu* era el que s'aplicava en la praxi de l'advocacia.¹⁶ L'assignatura fou adjudicada al catedràtic d'*Instituta*, que mai la professà, tot i que aquesta assignatura era obligatòria per al Batxiller de Lleis en el pla d'estudis de l'any 1824.¹⁷

El *Derecho patrio* no només servia perquè els estudiants coneguessin millor *Las Leyes de Toro* o *Las Partidas*, sinó també per crear una consciència estatal, cosa que no s'havia fet mitjançant l'exaltació de Llull com el més gran polígraf i, encara que indirectament, jurista de les nostres terres.

D'altra banda, quan els professors s'oposaren a incloure l'assignatura de *Derecho natural y de gentes*, que fou introduïda amb cert èxit en Universitats més afectes al monarca, com Sevilla, Granada o Alcalá, es perdé una gran oportunitat de penetració del lul·lisme.¹⁸ No és difícil d'entendre que, com a conseqüència del conservadorisme que imperava des dels temps de l'Estudi General, a Mallorca aquesta assignatura no tingués cap mena de repercussió.

Des d'un punt de vista filosòfic, l'ensenyament del dret natural hauria pogut ser —com ho fou a les Facultats de Dret més avançades del XIX— un bon motiu per plantejar-se temes de Filosofia del Dret com, per exemple, les doctrines sobre la fonamentació divina del Dret natural i Ramon Llull té contribucions notables a aquesta qüestió.¹⁹ La intenció del monarca, no obstant, era apropar el dret natural racionalista (Grocio, Pufendorf, Thomasio, Wolff...) a les Universitats en detriment del dret natural medieval i neoescolàstic, que s'explicava conjuntament amb les teories ètiques a la Facultat de Filosofia, representat pels franciscans, que difonien les tendències escotistes (i algunes idees ockhamistes), pels dominicans, que difonien la doctrina de Sant Tomàs, i pels jesuïtes, que difonien el pensament de Suárez.

Totes aquestes escoles tingueren una ferma representació a la Universitat mallorquina. La filosofia i la manera com s'explicaven les veritats revelades va entrar en competència amb el pensament de Ramon Llull. Sembla, però, que

¹⁶ Es pot veure amb més detall a Antoni Planas Rosselló, *La abogacía en el reino de Mallorca siglos XIII-XVIII* (Palma: Lleonard Muntaner, 2003), pp. 64-73.

¹⁷ Cf. Alomar Esteve, «Los estudios», p. 22.

¹⁸ Aquesta qüestió està molt ben desenvolupada a Antonio Jara Andreu, *Derecho natural y conflictos ideológicos en la Universidad Española (1750-1850)* (Madrid: Instituto de Estudios Administrativos, 1977), pp. 39-102.

¹⁹ A tall d'exemple, i com a possible lligam del lul·lisme amb l'iusnaturalisme racionalista, es pot consultar una reconstrucció del dret internacional en la obra de Ramon Llull a Rafael Bauzá y Bauzá, «Doctrinas jurídicas internacionales de Ramón Llull», *EL* 2 (1958), pp. 157-174; 3 (1959), pp. 181-184; 5 (1961), pp. 171-175 i 295-304, 13 (1969), pp. 37-49, 14 (1970), pp. 37-45.

entre les Facultats hi hagué un mur divisor, i el pensament lul·lià no va influir les Facultats de Lleis i Cànon.

La Filosofia del Dret de Ramon Llull només fou estudiada –i de manera molt parcial– a les càtedres lul·listes de Filosofia i de Teologia. A la Facultat de Lleis i Cànon de Mallorca aquesta penetració fou nul·la.²⁰ D'altra banda, cal dir que a la Facultat de Teologia es debatia un conjunt de temes tan ampli –abraçaven des de la dogmàtica fins a la teologia jurídica o fins i tot qüestions de dret positiu–²¹ que fins i tot els temes del dret quedava assumit per les càtedres lul·lianes de teologia,²² de manera que a la Facultat de Dret només es tractaven temes de dret romà o canònic.

2. Les tesis

Sebastià Trias Mercant documenta algunes tesis controvertides a les Facultats de Filosofia i Teologia que, com és sabut, conduïren a fortes discrepàncies entre els dominicans i els partidaris de la obra de Llull (els franciscans, els jesuïtes, el clergat secular i els membres d'altres ordes).

A més de les fortes polèmiques a les Facultats de Filosofia i Teologia, s'ha documentat un exemple de tesi lul·liana defensada per Cristóbal Sarrà (o Cristóbal Serra) a la Facultat de Medicina que, en principi, tampoc no estava controlada pel clergat.²³ Aquesta tesi fou una obra polèmica que va enfrontar alguns dels

²⁰ Sebastià Trias Mercant documenta alguns pensadors mallorquins que escriviren sobre temes de filosofia política i jurídica. Cap d'ells, si exceptuem Diego Desclapers –pare d'un altre catedràtic homònim i autor d'una obra filosòfica de poca envergadura– fou catedràtic de Lleis o Cànon a la Universitat, tot i que alguns foren autors amb un prestigi que ultrapassava el món illenc. Ni tan sols Pere Joan Mayol, un autor rellevant que va ser cunyat del Rector i pare del *colegiato* Nicolau Mayol, mai no fou ni catedràtic ni *colegiato*. Cf. Trias Mercant, *Història*, pp. 184-188, 230-234 i Antoni Planas Rosselló, «Los juristas mallorquines del siglo XVIII», *MAMEG* (=Memòries de la Reial Acadèmia mallorquina d'Estudis Genealògics, Heràldics i Històrics) 12, (2002), pp. 37-97.

²¹ Pel tarannà conservador de la Universitat, els catedràtics de Filosofia i de Teologia estaven bastant imbuiets de l'esperit neoescolàstic del segle XVI que comentà Menéndez Pelayo i que reproduïm de Lladó Ferragut, *Historia*, p. 80: «Los grandes maestros de aquella centuria, entendieron la Teología como una ciencia universal que abarcaba desde los atributos divinos hasta las últimas ramificaciones del derecho público y privado».

²² Cf. Sebastià Trias Mercant, «Las tesis filosóficas de la Universidad luliana», *EL* 8 (1964), pp. 191-214; 9 (1965), pp. 85-92, 207-227 i també id. *Història*, fonamentalment pp. 162-166.

²³ El títol exacte de la tesi era el següent: *D. Raymundo Lullo doctori coelitus illustrato Christique martire invictissimo, Palmariae Universitatis patrono in amoris pignus has Medicinae Galenico Hypocratico Lullistas Theses* (Palmae apud viduam Frau. Typ. Regia Audientia), 1742. Cf. Joaquim Maria Bover de Rosselló, *Biblioteca de Escritores Baleares*, vol. II (Palma: Pere Josep Gelabert, 1868 [Barcelona / Sueca: Curial, 1976]), p. 356.

professors de la Facultat de Medicina del moment, ja que els uns defensaven la penetració del lul·lisme a la medicina i d'altres, en canvi, manifestaven la seva oposició.²⁴

En canvi, no hem pogut documentar cap tesi lul·liana a ni a la Facultat de Lleis ni a la de Cànons. Això reforça la nostra tesi, ja que els professors de Dret haurien pogut fomentar l'estudi del lul·lisme, intentant vincular les doctrines de Ramon Llull amb el Dret, i no ho varen fer.

S'ha de dir també que el lul·lisme dels primers anys de la Universitat –és a dir, a finals del XVII i començaments del XVIII – era més tàcit i els catedràtics el defensaven, si més no, des del punt de vista institucional. A mitjans del XVIII les tesis lul·lianes foren fortament discutides i es pot suposar que a la Facultat de Dret també hi hagué professors refractaris al pensament lul·lià. No sabem si per prudència o per desídia, però la veritat és que no es va defensar cap tesi que demostrés si el tarannà intel·lectual dels professors era més o menys pro lul·lià.

La doctrina de Ramon Llull hauria tingut una bona oportunitat per endinsar-se dins la poc permeable Facultat jurídica en l'interstici entre les disputes ideològiques del XVIII i la implantació de les noves assignatures que pretenien flexibilitzar i modernitzar la Universitat. La Universitat mallorquina, tanmateix,

²⁴ Un resum d'aquest enfrontament es troba a Juan Riera, *Las polémicas lulistas y el Consejo de Castilla (1750-1765)*, (Valladolid: Universidad de Valladolid, 1977), p. 24. El Dr. Joan Baptista Mas, catedràtic d'anatomia a la Universitat escriví *Quaestio medico-practica an presentes propositiones quas perillustre ac sapientissimum Collegium tanquam salutí publicae infensas declaravit citra aegrotantium detrimentum possint permitti* (Palma: Pere Antoni Capó, 1742). El secundà el Dr. Jeroni Palou, catedràtic d'Anatomia amb *Aprobación apologética que haze [...] a la Disertación médico-práctica en que el licenciado Juan Bautista Mas [...] ventila esta cuestión: An resoluciones quas perillustre ac sapientissimum Medicinae collegium tanquam salutí publicae infensas declaravit citra aegrotantium detrimentum possint permitti* (Palma: Miguel Cerdá Antich, 1742). En canvi, el Dr. Matias Armengol l'any 1742 es manifestà a favor de la tesi de Sarrà i Rafael Armengol, catedràtic de fisiologia de la Universitat literària de Mallorca, escriví *Veritas investigata doctrinae illuminatissimi doctoris Christique martyris invictissimi b. Raymundi Lulli, maioricensis Universitatis patroni moeritissimi lumine* (Palma de Mallorca: Pere Antoni Capó, 1743). El Dr. Andreu Oliver, professor també de Medicina, es proclamà a favor de la tesi de Sarrà en dues obres, una de la quals és la *Propugnacula quibus defenduntur quinque resolutiones notatae, tanquam medice erroneae [...]* (Palma: Pere Antoni Capó, 1742). El Dr. Pere Antoni Binimelis contestà al Dr. Andreu Oliver amb un opuscle titulat *Iacula a propugnaculis fulminata ad eadem demolienda retro-pulsa circa quinque resolutiones a magnifico Andrea Oliver [...]* (Palma: vídua Guasp, 1743), així mateix, el Dr. Josep Ferrer escriví *Impugnación de la defensa que hizo el dr. Andrés Oliver, médico, de las conclusiones del dr. Cristóbal Sarrá* (Palma: Pere Antoni Capó, 1742). A favor del Dr. Ferrer, el Dr. Joaquim Oliver escriví una *Disertación* (1742) i Dr. Jaume Llinàs una *Defensa de la impugnación de las conclusiones del doctor don Andrés Oliver, hecha por don José Ferrer* (Palma: Pere Antoni Capó, 1743). Trobem les referències a aquests professors a Lladó Ferragut, *El Archivo*, apèndix I, p. viii.

era molt conservadora i no tenia prou mitjans materials per dotar noves càtedres. Aquestes són les dues raons principals de la seva decadència i desaparició.²⁵

A principis del segle XIX la figura de Ramon Llull només era un element del passat, que no tenia res a veure amb l'esperit liberal i amb el positivisme que, poc a poc, anava influïnt totes les ciències.²⁶ El Doctor Il·luminat, en definitiva, tampoc fou a Mallorca el remei per a la malaltia que patien els estudis jurídics decimonònics.

3. La Facultat de Dret i les polèmiques lul·lianes

La nul·la influència del lul·lisme a la Facultat de Lleis i Cànon té algunes justificacions però no una explicació documental clara. Tal volta, la doble protecció Reial i Pontifícia feia que la ingerència dels temes eclesiàstics en els civils, i a l'inrevés, fos molt més moderada que a les Universitats amb un sol patronatge. Tampoc se sap del cert quina influència tingué el poder secular (els Jurats i el Gran i General Consell) sobre el programa d'estudis jurídics ni sobre les oposicions a càtedres a la Facultat.

Tot i així, resulta com a mínim curiós que en un període de polèmiques com fou el segle XVIII, durant el qual lul·listes i antilul·listes s'enfrontaren aferrissadament, la Facultat de Lleis i Cànon es mantingués completament al marge d'aquestes controvèrsies.

Hem suggerit que tal volta els poders seculars tenien una influència més forta a la Facultat de Lleis i Cànon que no el Capítol catedralici o el Bisbe. Els catedràtics de Dret no varen entrar mai en polèmiques acadèmiques, tal volta perquè estaven menys influenciats pels esdeveniments ideològics que sacsejaven

²⁵ Aquestes qüestions estan desenvolupades a Isabel Moll Blanes, «La crisi de la Universitat a Mallorca», *EB* 11 (1983), pp. 53-61 i a Pere Fullana Puigserver, «La Reial i Pontifícia Universitat Literària de Mallorca. Entorn del fet de la supressió (1829-1835)», *Afers* 20 (1995), pp. 117-128.

²⁶ Cf. Jaume Lladó Ferragut, «Escrito enviado al Gobierno por la comisión de la Universidad», dins *id. Historia*, Apèndix 60 (1830), p. 330: «Aún así se enseñarían mejor las facultades mayores, que no es por cierto la enseñanza de más utilidad a estos isleños. Llamados a surcar los mares para ponerse en comunicación con la metrópoli y con los países comerciales del globo, deben conocer la navegación; y necesitando dar fomento a la circulación interior les importa conocer las artes que mejoran la industria mecánica; escuelas de Matemáticas, de Náutica, de Física, de Química, de las lenguas más comunes en los mercados de Europa y otras semejantes son las necesarias a las Baleares, pues que sin ellas serían imposibles los adelantos por que hace votos el amor ilustrado del país. Cátedras pues de estas enseñanzas son las que fuera útil establecer, empresa que sin duda secundaría la Junta de Comercio del Real Consulado de Mallorca, pues que tienden a fomentar la riqueza pública».

l'Església de Mallorca, enfrontada en dos bàndols irreconciliables des de 1750 fins a l'episcopat de Pedro Díez de la Guerra.²⁷

L'única intervenció important que hem pogut documentar d'un professor de Lleis en una qüestió lul·liana és la petició que feu Antoni Bisquerra, catedràtic d'*Instituta*, d'eliminar l'adjectiu «lul·liana» usat tradicionalment per designar la Universitat de Mallorca.²⁸ La petició fou acceptada pel claustre de la Universitat el 3 de març de 1772. Bisquerra jugà, a nostre parer, un paper fonamental en un moment clau per a la Diòcesi: el bisbe Garrido de la Vega estava a punt de marxar cap a Còrdova, on havia de prendre possessió de la seu episcopal, i encara no havia arribat Díez de la Guerra. Fins llavors, els jesuïtes, juntament amb els franciscans i bona part del clergat secular, s'havien manifestat a favor del culte lul·lià.²⁹ Intuïm que, expulsats els jesuïtes, el Dr. Bisquerra –enfrontant-se amb el parer del Dr. Ferrer de Sant Jordi, lul·lista i Rector de la Universitat– aprofità la gran oportunitat que se li presentava d'obtenir una majoria de professors favorable al canvi en la denominació tradicional de la Universitat de Mallorca.

En tot cas, aquesta darrera qüestió és menor. El que veritablement importa per a la nostra argumentació és recalcar la poca presència dels professors de Dret a les polèmiques lul·lianes.

4. Els membres de la Facultat de Lleis i Cànon i el lul·lisme

Per arrodonir la panoràmica que ofereix aquest escrit, parlarem dels catedràtics i *colegiados* de la Facultat de Lleis i Cànon que, fora de la Universitat, prengueren partit a favor o en contra del lul·lisme en les controvèrsies lul·listes i antilul·listes del

²⁷ Una visió panoràmica d'aquesta qüestió es troba a Miquel Ferrer Flórez, «Controversias y luchas entre lulistas y antilulistas en el siglo XVIII», *MAMEG* 16 (2006), pp. 157-166.

²⁸ Antoni Bisquerra de Gibellí i Sastre va néixer a Campanet a l'any 1725. Va obtenir el batxillerat a la Universitat Literària el 27 de juny de 1753 i el doctorat el 16 de Desembre del mateix any. Després d'exercir l'advocacia durant alguns anys, va abraçar l'estat eclesiàstic. L'any 1778 el documentem com a canonge a la Seu mallorquina. El juny de 1788 fou nomenat Canceller de Competències de Mallorca, càrrec que acceptà i pel que deixà la càtedra d'*Instituta* civil que havia guanyat l'any 1755. Fou consagrat bisbe d'Albarrassí, i morí l'any 1796. Cf. Planas Rosselló, «Los juristas», p. 58 i Ramis, «El claustro», pp. 295-297.

²⁹ Bisquerra, juntament amb altres juristes destacats com Matias Mir o Joan Bautista Roca i Mora, foren persones molt properes a l'esperit tomista i a l'orde dominicana, que influïren en l'expulsió dels jesuïtes, i en la repressió del lul·lisme duta a terme pel Bisbe Díez de la Guerra, cf. Rafael Llanos Gómez, «Devociones peligrosas: lulistas y Marrells en la Mallorca del Setecientos», dins *III Reunión científica de Historia moderna (Iglesia y sociedad en el Antiguo Régimen)*, vol. 1, Vicente J. Suárez Grimón, Enrique Martínez Ruiz i Manuel Lobo Cabrera (ed.), (Las Palmas de Gran Canaria: Universidad de Las Palmas, 1995), p. 631.

xviii. Hem dit que els catedràtics i *colegiatos* de Dret i Cànon van fer cap menció pública de la doctrina de Lull a les seves classes. Veurem ara com alguns d'ells sí que es posicionaren a favor o en contra de Lull en l'àmbit extrauniversitari.

Agustí Antich de Llorach, que fou catedràtic de Vespres de Cànon, canonge i Rector de la Universitat, fou un notable defensor del lul·lisme a les Facultats i l'any 1750 –el moment més efervescent de les polèmiques entre lul·listes i antilul·listes– escrigué una oració eucarística defensant Lull.³⁰ Aquesta obra té, però, un caràcter més aviat teològic i l'escrigué essent Rector de la Universitat. Per tant, no es pot considerar un text de lul·lisme jurídic ni tampoc estrictament universitari.

Miquel Serra Maura fou un dels juristes més destacats del xviii. Catedràtic de Vespres de Cànon, tingué una dilatada vida acadèmica i professional i en conservem una obra voluminosa.³¹ Fou president de la Causa Pia Lul·liana i la seva tasca ha quedat reflectida àmpliament.³² Enlloc, però, no tenim constància de la seva defensa escrita del lul·lisme a la Universitat.

Un dels casos més coneguts d'adhesió al lul·lisme fou la del *colegiato* Nicolau Mayol Cardell, fill de l'il·lustre jurista i teòric Pere Joan Mayol i Caçador. Llorenç Pérez documenta el frustrat testament que Nicolau Mayol Cardell feu a favor de la Causa Pia Lul·liana, en el qual queda constància de la ferma devoció que tenia pel Beat.³³ No tenim cap manifestació pública del seu lul·lisme com a *colegiato*, però sí com a membre de la Reial Audiència. Mayol prologà i edità *Omnium scientiarum magistri beati Raymundi Lulli doctoris illuminati, ... Ars juris et arbor imperialis* (Mallorca, Miquel Cerdà-Miquel Amorós, 1745),³⁴ en

³⁰ *Tosco diseño de los justos motivos que tuvo la M. I. Y N. Ciudad de Palma para el público y solemne hacimiento de gracias que hizo a su adorado patricio el Bto. Raimundo Lulio en ocasión de habernos dispensado el cielo por su intercesión una copiosísima deseada lluvia general en toda la isla. Relación de los solemnes festivos aplausos con que veneró con magnífica pompa su milagroso sepulcro. Oración eucarística que dijo en San Francisco de Asís día 25 de enero de 1750* (Palma: José Guasp, 1750). Cf. Joaquim Maria Bover de Rosselló, *Memoria biográfica de los mallorquines que se han distinguido en la moderna y antigua Literatura* (Palma: Juan Guasp, 1842), p. 22.

³¹ Cf. Planas Rosselló, «Los juristas», pp. 86-87.

³² Cf. Joan Rosselló Lliteras, «Don Juan Díaz de la Guerra», *EL* 28 (1988), p. 237; Llorenç Pérez Martínez, *Nicolau Mayol i Cardell i el seu frustrat testament a favor de la Causa Pia Lul·liana 1773* (Palma: Els nostres llibres, 1992), p. 14 i id., *Els fons manuscrits lul·lians de Mallorca*, Albert Soler; Fausto Roldán i Anthony Bonner (ed.), (Barcelona / Palma de Mallorca: Universitat de Barcelona / Universitat de les Illes Balears, 2004), p. 183.

³³ Pérez Martínez, *Nicolau Mayol*, pp. 7-43.

³⁴ L'estudi d'aquesta obra mereix un treball complet i exhaustiu, perquè no només hi trobem el text de Mayol Cardell sinó també una interessantíssima vinculació del lul·lisme amb el món del dret establert per Diego Cornejo, catedràtic de cànon a la Universitat Complutense i membre aleshores de la Reial Audiència. Cf. Salvador Bové, *El sistema científico luliano - Ars magna - Exposición y crítica* (Barcelona: Tipografía Católica, 1908), p. 24.

el pròleg del qual (pp. 40-49) se citen un bon nombre de professors de Lleis i Cànons membres de la Reial Audiència.³⁵ En un escrit de gran interès i que connecta amb el lul·lisme polític d'altres bandes de la Península, Mayol intentà relacionar l'*Ars juris* de Llull amb el dret. Val a dir, que Mayol hi demana (p. 50) la intercessió de Llull perquè ell i tots els membres de la Reial Audiència puguin fer justícia defensant al Beat.

Segons les notícies de què disposem, només dos *colegiatos* es manifestaren en contra de Llull. Un ho feu mitjançant un escrit satíric i erudit però d'escassa rellevància en el món universitari i, l'altra, prestant ajuda jurídica en les al·legacions dels dominicans. El primer fou Vicenç González Fiol, que escrigué en contra de la santedat de Llull i a la seva obra *Poliantea política* va glossar les disputes lul·lianes entre dominicans i jesuïtes, mostrant-se força en desacord amb la doctrina del Beat.³⁶ L'altre va ser Matias Mir, un *colegiato* d'inspiració tomista, aliat del totpoderós oïdor Joan Baptista Roca i Mora.³⁷ Un i altre provocaren importants aldarulls urbans i plets, el més important dels quals fou la defensa abrandaada del bisbe Díaz de la Guerra en contra del lul·lisme del Capítol Catedralici i de la Universitat.³⁸

Curiosament, foren dos juristes externs a la Universitat els qui rebateren amb major zel tota mena de lul·lisme: un fou el mateix Joan Baptista Roca i Mora i, l'altre, Pedro Cayetano Doménech, un frustrat però combatiu opositor a càtedres de Vespres de Lleis.³⁹

El lul·lisme com a posició ideològica, en definitiva, no tenia cabuda dins dels estudis jurídics i els professors no es manifestaren mai públicament a favor de Llull. En canvi, els juristes –tan si eren professors com no– tingueren un paper destacat en la defensa o l'atac del lul·lisme des de Institucions no acadèmiques i la Causa Pia.⁴⁰

³⁵ Els catedràtics i *colegiatos* citats són: Miquel Malonda, Bernadí Bauçà, Josep Bassa, Miquel Serra Maura i Joan Baptista Manente.

³⁶ Bover de Rosselló, *Biblioteca*, I, p. 374.

³⁷ Planas Rosselló, «Los juristas», p. 76 i 82. Sobre la vinculació de Roca i Mora amb el bisbe Díaz de la Guerra en contra dels lul·lisme, cf. Joan Avinyó, *Història del Lulisme* (Barcelona: Impremta social, 1925), p. 626 i Llorenç Pérez Martínez, «Inquisición, pasquines, lulistas y antilulistas (1750)», *Mayurqa* 19 (1989), pp. 876-884.

³⁸ Cf. Miquel Ferrer Flórez, «La Convulsió de 1750 referent al culte de Ramon Llull», *SL* 43 (2003), pp. 103-126, Llorenç Pérez Martínez, «Un capítulo sobre el lulismo mallorquín: El Te Deum de 1750», *BSAL (=Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana)* 45 (1989), pp. 333-341, Rafael Ramis Barceló, «Pasquines de lulistas y antilulistas en 1750 (Biblioteca Pública de Palma, ms. 1146)», *BSAL* 65 (2009 en premsa) i Rosselló Lliteras, «Don Juan Díaz».

³⁹ Sobre la polèmica de Pedro Cayetano Doménech i Joan Baptista Roca i Mora, i les respostes que reberen dels lul·lisme Guillem Tarrassa i Bartomeu Fornés, cf. Riera, *Las polémicas*, p. 26 i també Joan Avinyó, *Historia*, pp. 575-602.

⁴⁰ Aquest tema es tractarà en un proper article.

Tot i que no s'ha trobat encara un testimoni escrit d'aquest fet, sembla que el lul·lisme va anar minvant a la Facultat de Lleis i Cànon. Si els catedràtics de finals del XVII i de començament del XVIII (Fullana, Blanquer, Bordils)⁴¹ se sentien encara vinculats a l'ideari de la Universitat, a mitjans del XVIII el lul·lisme ja tenia forts detractors entre els professors de Dret.

Aquesta opinió està corroborada pels testimonis populars a favor de la Causa Pia, on, amb l'excepció dels dominicans, apareixen gairebé tots els professors de les Facultats de Filosofia i Teologia del moment. Per exemple, el 5 d'Agost de 1750, es recull el testimoni de nombrosos catedràtics de Filosofia i Teologia i de professors de Medicina com l'esmentat Andreu Oliver, «Gerónimo Riera y Pons, ex-catedrático de Vísperas y catedrático de Prima de Medicina en la Universidad Luliana» i «Miguel Riera, médico catedrático jubilado de Prima».⁴² De la Facultat de Dret, en canvi, només consta Antich de Llorach, canonge i Rector de la Universitat, de qui ja hem parlat prèviament.

És evident, doncs, l'escassa vinculació pública dels professors de Dret amb el lul·lisme, fins i tot en el moment en què la gran majoria dels professors de les altres Facultats, inclosa la de Medicina, van testificar no només a favor de les doctrines lul·lianes, sinó també a favor de la canonització de Llull mateix.

5. Conclusions

Es conclou, per tant, que la doctrina de Llull no va penetrar a la Facultat de Lleis i Cànon de la Reial i Pontifícia Universitat Lul·liana i Literària de Mallorca.

Els professors de la Facultat de Dret foren majoritàriament laics que no participaren en les polèmiques universitàries entre lul·listes i antilul·listes de les altres Facultats, ni tampoc manifestaren cap interès per a sistematitzar i apropar les doctrines jurídiques de Llull als estudiants.

Les assignatures del programa il·lustrat (*Derecho patrio* i *Derecho natural y de gentes*) no s'arribaren a implantar a Mallorca, per la qual cosa la doctrina de Llull, que s'esqueia molt bé sobretot en la segona, no pogué penetrar en els estudis de Lleis i de Cànon.

⁴¹ Llorenç. Pérez Martínez, «Los regidores de Palma, la Causa Pia Luliana y la edición Maguntina», dins *Studia Lullistica Miscellanea in honorem Sebastiani Garcias Palou* (Palma de Mallorca: Maioricensis Schola Lullistica, 1989), p. 64.

⁴² Riera, *Las polémicas*, p. 52.

A diferència de les Facultats de Filosofia, Teologia i Medicina, on trobem tesis lul·lianes, a la Facultat de Dret no se'n defensà cap. El lul·lisme i l'anti-lul·lisme dels professors de Dret –i per extensió dels juristes– es manifestà sempre en l'activitat pública o en la devoció privada, però mai a la Universitat.

Tenint present la biografia dels professors, les contínues pressions per reformar els plans d'estudi de Dret i Cànon, la importància de les controvèrsies lul·listes i el paper dels juristes en elles, no hauria estat estrany trobar alguns punts d'unió entre la Facultat de Dret i el lul·lisme. Tot i això, el lul·lisme i la Facultat de Dret mallorquina tingueren una història paral·lela que mai no va confluïr.

Key words

Lulism, Universitat lul·liana, Law, Majorca

Paraules clau

lul·lisme, Universitat lul·liana, Dret, Mallorca

Resum

L'anàlisi de les persones i les institucions que ho haurien pogut fer possible demostra que, contràriament al què succeí en d'altres institucions de Mallorca i malgrat les opinions personals d'alguns juristes, el lul·lisme no va tenir cap influència a la Facultat de Dret de la Universitat Lul·liana.

Abstract

The analysis of people and institutions that could have achieved such a goal, proves that, unlike what happened in other institutions of Majorca and despite the personal opinion of some jurists, Lullism had no influence in the Faculty of Law of the Universitat Lul·liana.